

Slovo alebo číslo?

.veronika Pavlíková Klindová

Ruku hore, kto si nevie predstaviť polrok bez vysvedčenia plného známok. Niektorí však veria, že slovo je viac ako číslo a len vďaka slovu budú mať žiaci jasno v tom, kým v skutočnosti sú.

● **začalo** sa hodnotenie štvrtročnej písomky z matematiky, všetci mávajú papiermi a kričia z jedného kúta do druhého. Porovnávajú, prepočítavajú, hľadajú. Počas roka, ktorý som strávila učením matematiky v rámci projektu Teach for Slovakia, som sa pri každej písomke snažila zhrnúť najčastejšie chyby a vysvetliť žiakovi, ako sa im v budúcnosti vyhnúť. Nie je však také jednoduché prejsť si s ôsmakmi príklady. Pri mojom stole sa okamžite vytvoril dlhý rad. „Tu mám ten výsledok. Jano má rovnaký, ale mne ste za to body nezaráтали,“ reklamuje žiačka. „To je pravda, ale Jano tam má aj výpočet. Z toho, čo tu máš, neviem, ako si sa k tomu číslu dostala,“ obhajujem svoje hodnotenie. „To vám môže byť jedno, výsledok tam mám, čiže by som mala mať štvorku, a nie päťku,“ hnevá sa. Cestou späť k svojej lavici si šomre a nadáva. Počujem ju, ale nemám čas to riešiť.

V rade stoja ďalší šiesti, ktorí si chcú prilepšiť. Nájdú sa aj takí, ktorí si do papierov dopíšu, čo im tam predtým chýbalo. Nerozumiem, čo sa to deje. Mladí štrnásťroční ľudia bez hanby podvádzajú, a to len preto, aby si prilepšili na známke. Je im pri tom jedno, či učivu porozumeli, či niečo z posledných dvoch mesiacov vedia použiť. Dá sa na tom niečo zmeniť?

.zvoniaci Amos

Podľa učiteľky Anny Thomkovej sa dá fungovať aj bez známok. Pred viac ako dvoma dekadami napísala knihu *Známka alebo slovo*. Nebola to pre ňu len teoretická príručka, ale aj vyjadrenie celoživotnej filozofie. „Chcela som vybudovať školu, kde budú učitelia aj žiaci šťastní. Školu, kde bude vládnuť sloboda, úcta, spokojnosť. Kde bude tvorivé a podnetné prostredie,“ hovorí dlhoročná riaditeľka súkromnej základnej školy BellAmos v Martine. Práve vďaka svojej knihe sa v polovici deväťdesiatych rokov stretla s riaditeľkou vtedy prvej súkromnej základnej školy a podľa vlastných slov začala realizovať svoj sen.

Jedenásti prváci boli prví, ktorí sa v roku 1996 s Annou Thomkovou a jej kolegami vydali do krajiny kráľa Abecedára. Zároveň to boli prvé deti, ktoré tu nevyrastali na klasických známkach. Model vyučovania, ktorý škola prevzala, sa pôvodne volal Integrované tematické vyučovanie a v 80. rokoch 20. storočia ho vytvorila Američanka Susan Kovalik. Na Slovensko sa dostal až po páde komunizmu. V súčasnosti sa ním riadi viacero základných škôl. Základnými princípmi sú demokratický prístup, rešpektovanie individuality, prepojenie vyučovania na reálny život a hodnotenie, ktoré je vnímané ako komplexnejšia spätná väzba.

Číselná známka v obmedzenom rozsahu od jedna do päť nie je práve ideálnym nástrojom na zhodnotenie žiaka. „Známka zachytáva, na akej úrovni žiak

zvládol požadované poznatky, fakty, pojmy a definície. Nezachytáva však spôsoby, akými si ich osvojil, teda individuálne a tvorivé schopnosti žiaka, intenzitu jeho práce,“ upozorňuje koordinátorka školského vzdelávacieho programu na ZŠ BellAmos Zuzana Herbrychová. „Je predsa rozdiel v spôsobe osvojovania si vedomostí u nadaných žiakov, ktorí ich získavajú bez väčšieho úsilia, a u žiakov bez veľkého talentu, ktorí potrebujú na získanie dobrého hodnotenia vynaložiť všetky svoje sily,“ dodáva.

Na škole v Martine využívajú slovné hodnotenie od jej založenia. Najprv ho mali len v ročníkoch jeden až štyri. Učiteľom dávalo veľkú slobodu vo vyjadrení, ako vnímajú žiaka. Na prelome milénia sa rozhodli slovné hodnotenie zaviesť aj pre vyššie ročníky. V roku 2008 však prišli legislatívne zmeny. „Slovné hodnotenie v podobe štyroch stupňov poriadne previerilo vzťahy i nasadenie našich učiteľov. Na jednej strane boli jasné pozitíva slovného hodnotenia, na strane druhej sa učitelia nedokázali so spotvoreným slovným hodnotením v podobe štyroch stupňov stotožniť,“ vysvetľuje Thomková. „A tak sme v roku 2009 prešli prvýkrát na známky. Slovné hodnotenie sme si však zachovali. Tak, ako sme ho robili dovtedy, tak sme ho robili aj potom. V praxi to znamená, že každá známka v škále 1 až 5 je doplnená aj slovným komentárom,“ pokračuje riaditeľka.

Na škole používajú slovné hodnotenie v ústnej aj písomnej forme dodnes. Ku klasickej známke učiteľia vždy doplnia pochvalu, upozornenie či usmernenie, kde treba zabrať a na čom treba ešte popracovať.

Slovenský zákon prikazuje, aby na vysvedčeniach boli známky, ale niektoré školy ich dopĺňajú slovným hodnotením, ktoré je pre žiaka motivujúcejšie a jasnejšie.

V elektronickej žiackej knižke zapíšu číselnú zámku, ku ktorej dopíšu aj slovný komentár.

Na škole vydávajú klasické vysvedčenia, lebo ich predpisuje zákon. Deti však k nemu dostanú aj špeciálnu prílohu s hĺbkovým komentárom učiteľa. Napríklad vysvedčenie tretiaka má dve strany. Triedna učiteľka v niekoľkých vetách rozpíše, čo a ako sa žiakovi z predpísaného učiva podarilo zvládnuť. Najrozsiahlejšie je hodnotenie slovenského jazyka, matematiky a angličtiny. „Za aktívnu prácu a dosahované výsledky si zaslúži veľkú pochvalu. Spamäti aj písomne sčítaval a odčítaval čísla do sto s prechodom i bez prechodu,“ znie úvod do koncoročného hodnotenia matematiky.

Žiaci sa na BellAmos pravidelne stretávajú aj s ústnym slovným hodnotením. „Je to nielen zhodnotenie žiakovej odpovede, práce. Sú to rozhovory či ranné komunity,“ vysvetľuje.

.motivácia je lepšia

Prečo sa škola napriek komplikáciám stále drží slovného hodnotenia? Kvôli deťom. Známkam podľa Herbrychovej a Thomkovej chýbajú dve základné funkcie hodnotenia, a to informačná a motivujúca. Žiaci vidia, že ich známka často nie je adekvátna práci, ktorú vynaložili, a často sa stáva cieľom a zmyslom učenia. Deformuje sa tak prístup žiakov k vzdelaniu ako takému. Vyučovanie sa stáva honbou na známky. Deti ich zbierajú hlavne kvôli rodičom. „V našej škole nie je záverečné hodnotenie a klasifikácia len aritmetickým priemerom známok. Približne 60 percent

.ako by to malo byť

Ďalší dôvod, prečo sa slovné hodnotenie objavilo v tézach Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania je podľa Juráša aj snaha eliminovať schematickosť v hodnotení. Myslí tým najmä situácie, keď sa z dvoch-troch známok zaokrúhli výsledná na vysvedčenie. Metodické pokyny sú v tomto rozporuplné. Na jednej strane hovoria, že treba sústavne diagnosticky pozorovať žiaka a jeho prácu, na druhej strane však chýba návod, ako postupovať pri hodnotení osobnostného rastu či spolupráce.

Pravdu povediac, ak by v súčasnom nastavení zapísal učiteľ žiakovi na hodine matematiky štvorku za usilovnosť, pravdepodobne sa dočká veľmi nepríjemnej návštevy rodiča. „Vás má zaujímať, či ovládajú predpísané učivo,“ znejú výčitky časti rodičov. Iní sa obávajú nejednoznačnosti. „Pojem slovné hodnotenie je veľmi široký a neviem, či by deti tomu rozumeli. Pri známkach je to jasné,“ myslí si Janka, matka štyroch školopovinných detí. Problém nejednoznačnosti je však v súčasnosti aj pri číselných známkach. Neexistuje odporúčanie, ktoré by učiteľom pomohlo pri konkrétnom hodnotení, čo by mal z daného učiva vedieť žiak napríklad na dvojku.

Je si toho vedomá aj predsedníčka Združenia základných škôl Slovenska Alena Petáková, no k slovnému hodnoteniu pristupuje opatrne. „Hodnotenie žiakov známkou má na Slovensku dlhodobú tradíciu. Nie som zástankyňou opisnej formy hodnotenia a písania slohových prác učiteľmi. Niektoré školy na Slovensku to skúsili a po čase sa museli vrátiť k znám-

Hodnotenie žiakov známkou má na Slovensku dlhodobú tradíciu, a preto ho často vyžadujú aj rodičia.

tvoria vedomosti, 25 percent priebežná práca a proces učenia sa a 15 percent aktivita,“ opisuje Herbrychová.

Opisné formy hodnotenia sú jednou z kľúčových téz Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania Učiace sa Slovensko, z ktorých má vychádzať reforma školstva. Ivan Juráš, spoluautor téz a zároveň zriaďovateľ školy Marie Montessori v Bratislave, vidí zmysel takéhoto hodnotenia najmä v obsažnosti spätnej väzby žiakovi, ktorá podporuje jeho chuť učiť sa a celostný rozvoj. „Oslovovať vnútornú motiváciu detí známkami je tá najkomplikovanejšia a najhoršia cesta,“ tvrdí a pripomína štúdie, ktoré to potvrdzujú. Pritom práve motivácia žiakov sa v poslednom čase stáva pálčivým problémom našich škôl. Slovenskí žiaci stratili záujem o štúdium prírodných vied, ktoré sú kľúčové pre uplatnenie v 21. storočí. Ako nedávno ukázala štúdia PISA 2015, ich prepád bol najväčší z krajín rozvinutého sveta.

Žiakov slovné hodnotenie vedie aj ku kritickému vnímaniu svojho výkonu. „Snažil som sa byť lepší, no veľmi som sa na hodiny nepripravoval,“ priznáva vo svojom sebahodnotení siedmak. Ďalší komentár učiteľa k jeho práci napriek výslednej známke znie veľmi povzbudivo. „Je to veľká škoda, pretože pri neformálnych rozhovoroch o dejinách, o fungovaní kráľovstiev či úlohe šľachty, stratégiách dokazoval, že má skvelé dejepisné myslenie. No aj to musí na niečom stáť, ale fakty z dejín Veľkej Moravy či raných uhorských dejín nie sú Tomášovou silnou stránkou. Verím, že sa to zlepší. Celkové hodnotenie: 3.“

kovaniu, lebo si to, paradoxne, vyžiadali rodičia,“ povedala pre agentúru SITA. „Skôr by som zvažovala zmenu na širšiu škálu známok alebo percentuálne vyjadrenie hodnotenia,“ dodala.

Rodičia detí z BellAmos však majú vďaka vlastným skúsenostiam iný názor. Problém v slovnom hodnotení nevidí ani matka syna s Aspergerovým syndrómom. „Slovným hodnotením je syn hodnotený od prvej triedy. Spočiatku som bola rozpačitá, že prečo? Zámka je predsa jednoznačnejšia. Pochopila som však, že známka nevystihuje široké spektrum toho, čo dieťa vie, v čom zaostáva, aké je aktívne, ako sa správa. Myslím si, že je to náročnejšie, hlavne pre pedagóga, dieťa musí poznať a vystihnúť podstatu hodnotenia. A to ešte nehovorím o vysvedčeniach! Ja si myslím, že slovné hodnotenie je spravodlivejšie a v kombinácii so známkami úplne ideálne.“

Tvorcovia téz k národnému programu vzdelávania si nemyslia, že by bolo vhodné plošné presedlanie. Najdôležitejším kľúčom sú však najmä kvalitní učitelia. Tak, ako sa dá odfláknúť číselné hodnotenie, tak sa dá zakamuflovať aj slovné hodnotenie. Zároveň si to vyžaduje aj zmenu v prístupe rodičov. „Keď prinesiem domov vysvedčenie, musia si všetci sadnúť a počúvať ma, kým čítam jednotlivé predmety,“ hrdí sa siedmak z BellAmos. Chce to čas na spoznanie vlastného dieťaťa, komunikáciu o výsledkoch, ale aj o snahe, ktorú do nich vložilo. Načo je rodičovi vedieť, že jeho dieťa je dvojkár? Je predsa oveľa cennejšie, ak vie, aké sú jeho silné a slabé stránky. ●

Nadácia ESET

Tento článok bol publikovaný vďaka finančnej podpore Nadácie Eset.

Viac než dvadsaťšesť životov

.anton Vydra

Stalo sa to pred 420 rokmi, 5. februára 1597. Japonský panovník Tojotomi Hidejoši odsúdil na potupnú smrť dvadsaťšesť mužov. Kresťanstvo malo byť v Japonsku zlikvidované.

● **do kín** práve prichádza nový film Martina Scorseseho *Silence* (Mlčanie) nakrútený na motívy rovnomennej knižnej predlohy. Román napísal v roku 1966 japonský spisovateľ Šúsaku Endó, v češtine vyšiel v roku 1987. Endó sa inšpiroval udalosťami z prvej polovice 17. storočia v Japonsku. Kľúčovou postavou je jezuitský predstaviteľ, ktorý sa pod tlakom mučenia vzdá svojej viery. Románová postava odkazuje na skutočného človeka. Bol ním Cristóvão Ferreira, výnimočný muž, ktorý svojím činom šokoval vtedajšiu kresťanskú Európu. Nasledujúci text však nie je o Scorseseho filme; je historickou sondou do udalostí, ktoré s ním úzko súvisia. Dráma japonských misí sa totiž začala o čosi skôr, ešte v čase, keď mladý Ferreira iba vstupoval do jezuitského rádu.

Čím väčší nás kosíte, tým je nás viac

Ranokresťanský právnik Tertullianus napísal v roku 197 spis *Apologeticum*. Bola to horlivá obrana kresťanstva proti prenasledovaniu Rimanmi. V závere textu vyzval Rimanov, aby aj naďalej pokračovali v masakroch na kresťanoch, pretože tým iba zväčšujú ich nevinnosť. „Križujte nás, mučte, trestajte, ničte nás!“ volá Tertullianus. A v konečnej argumentačnej ekvilibristike povie: „Čím väčší nás kosíte, tým je nás viac. Krv kresťanov je semenom.“ Rimanom ešte pripomenie, že aj najväčšie mozgy vtedy uznávanej filozofie Cicero, Seneca, Diogenes či Pyrrhón pobádali ľudí k tomu, aby statočne znášali bolesť a smrť, a svojich najväčších žiakov by preto našli práve medzi kresťanmi.

Od napísania Tertullianovho spisu potom prešlo 1 400 rokov, keď sa v Japonsku odohrali udalosti, ktoré boli akoby kópiou diania v rímskych časoch. No podme po poriadku.

V roku 1540 založil baskický Španiel Íñigo (Ignác) López z Loyoly rehoľu jezuitov. Pôvodne bol vojak, no po ťažkom zranení delovou guľou, ktorá mu rozmlaždila nohu, prežil hlbokú konverziu. Jezuitský rád pomenoval trochu vojensky: La Compañía de Jesús. Chcel tým zdôrazniť, že rehoľa nemá byť spolkom osamelých mníchov, ale spoločníkov, ktorí pracujú tímovo. Silnou črtou rehole mali byť misie.

Jedným z Ignácových osobných priateľov a prvých spoločníkov bol Francisco de Javier, dnes známy ako František Xavierský. Bol to práve on, kto sa stal kľúčovou osobnosťou prvých východoázijských misionárskych aktivít v 16. storočí. Hoci bola jeho destináciou najmä Čína, kde v roku 1552 aj zomrel, predsa len vycestoval aj do Japonska. Prišiel tam v roku 1549. Očarila ho vzdelanosť a kultúra Japoncov, ktorú nečakal. Po jeho odchode z Japonska v roku 1551 tu po ňom ostala životaschopná komunita. Práve jeho listy, v ktorých opisoval nielen svoje zážitky, ale aj krutosti, ku ktorým neraz dochádzalo, oslovili mladého Ferreira, aby sa krátko po svojom vstupe do rehole vybral aj on do Číny. V Macau vyštudoval filozofiu aj teológiu, do Japonska odišiel až neskôr, v roku 1609.

Jezuiti boli najskôr v Japonsku jedinými misionármi, čo súviselo aj s pápežským breve z roku 1585 *Ex pastoralis officio*, v ktorom pápež Gregor XIII. nariadil, že japonské misie majú byť výhradne v rukách jezuitov. Joseph Francis Moran v knihe *The Japanese and the Jesuits* (Japončina a jezuiti) uvádza, že františkáni prišli do Japonska až v poslednej dekáde 16. storočia, dominikáni a augustiniáni dokonca o čosi neskôr. A neostalo to bez roztržiek a sporov. Zatiaľ čo jezuiti, už dobre oboznámení s tamojším prostredím, pristupovali k vyznávaniu viery len veľmi opatrne, často za zatvorenými dverami, františkáni sa pustili s vervou do verejného kázania a konania bohoslužieb. Jezuitom sa tento prístup nepáčil a považovali ho za nebezpečný. Františkáni však boli presvedčení, že nad nimi drží ochrannú ruku sám daimjó (miestny vládár) Tojotomi Hidejoši. Ako sa neskôr ukázalo, bol to krutý omyl.

Keď sa veci začnú komplikovať

V júli 1579 prichádza do Japonska jezuitský vizitátor, vzdelaný a vážený muž Alessandro Valignano, ktorý sa stáva správcom celej východoázijskej provincie a dôležitou postavou japonských misí. Hoci zomrel v roku 1606, v Endóovom románe žije ešte v čase, keď už by mal byť dávno mŕtvy. No k románom fikcia patrí a potreba im to vyčítať. Skutočný Valignano bol presvedčený, že misionári musia dobre ovládať japončinu, spoznať tamojšie zvyklosti, literatúru a umenie. Správy, ktoré posielal do Európy, boli jednými z prvých písomných dokumentov, ktoré opisovali japonský spôsob života, jeho mentalitu, politický systém a postoje k cudzincom. Jezuiti medzi seba prijali aj prvých Japoncov, ktorí vstúpili do rehole a pomáhali riadiť tamojšiu provinciu alebo pracovali ako tlmočníci. Valignano ich zvykol posieľať do Európy, aby mohli na vlastné oči vidieť kultúru, o ktorej sa dozvedali iba z rozprávania misionárov.

Jezuitská komunita žila v Japonsku spočiatku v relatívnom pokoji. Potom prišli problémy. Jednak to bola napätá situácia medzi jezuitmi a františkánmi, jednak podozrenia, ktoré rástli v hlave Tojotomiho Hidejošiho. Keď v decembri 1596 neďaleko japonských brehov stroskotala španielska galeóna San Felipe, Hidejoši prikázal svojim vojakom, aby skonfiškovali všetko, čo sa v nej nachádzalo. Proti tomu sa ohradil kapitán lode, no keď Hidejoši neustúpil, namrzený kapitán vyslovil neopatrné slová o tom, že celé Japonsko bude raz aj tak patriť Španielom a že európsky spôsob ovládnutia cudzieho územia sa vždy začína vyslaním kňazov. Prchkému Hidejošimu nebolo treba viac. Kresťania sa mu začali protivíť aj predtým, keď mu odopreli sexuálne služby mladé kresťanky, do ktorých sa zapozeral. Ešte v roku 1587 vydal nariadenie, aby kresťania opustili japonské územie. Misionárske aktivity vtedy trochu utíchli, no kresťania v Japonsku ostali. Teraz však mal v rukách silnejší argument: ohrozenie vlastnej krajiny.

A Hidejoši neostal iba pri slovách. Aby ukázal, že to myslí vážne, vydal príkaz ukrižovať asi stovku kresťan-